

MIECZYŚLAW MAJEWSKI SDB

IDEE PRZEWODNIE KATECHEZY DOROSŁYCH

Poszczególne epoki wyłaniają specyficzne potrzeby osobowe i społeczne, materialne, kulturowe i religijne. Potrzeby te są wyrazem odczuć, doznań i pragnień człowieka żyjącego w określonym czasie i środowisku. Rozpatrywanie ich według hierarchii wartości wykazuje ich zmienność, coraz to inne miejsce, bardziej centralne w stosunku do poprzedniego lub marginalne.

W naszych czasach zdają się dominować potrzeby biologiczne, za nimi plasują się potrzeby społeczne i kulturowe, a na końcu religijne. Wzrastający dobrobyt i postęp ekonomiczny służy zaspokajaniu potrzeb biologicznych, otwarcie się na drugiego człowieka, próby zrzeszania się w grupach małych lub wielkich dają możliwość zaspokojenia potrzeb społecznych, powszechność kształcenia i wzrastające zaangażowanie twórcze, pomnażają potrzeby kulturowe, zaś intensywne zaangażowanie Kościoła w dzieło ewangelizacji ma zaspokoić potrzeby religijne.

Zaspokajaniem potrzeb religijnych w ciągu dziejów zajmowała się katecheza, w ramach której ukształtowały się różne jej typy i formy. Współcześnie utrzymuje się nadal istniejące dotychczas katechezy, ale jednocześnie dostrzega się wciąż rosnącą potrzebę katechezy dorosłych, która wzmocniłaby katechezę dziecięcą i młodzieżową i pogłębiłaby wiarę starszych, żyjących w zlaicyzowanym środowisku.

Katecheza dorosłych w ogólnym zarysie była dotychczas znana. Również i praktyka katechezy dorosłych nie jest zupełną nowością. Jednakże czasy nasze naszkicowały jej obraz i wskazały na nią, jako na zasadniczy czynnik ewangelizacji.

Doceniając jej wartość duszpasterską w zaspokojeniu potrzeb religijnych w artykule niniejszym zostanie rozpatrzony, w oparciu o obecną refleksję katechetyczną, problem wydobywania z katechezy dorosłych jej zasadniczych idei i wartości.

I. KATECHEZA DOROSŁYCH W KONTEKŚCIE PROBLEMATYKI OGÓLNOKATECHETYCZNEJ

Historycznie rzecz biorąc, w czasach starożytności chrześcijańskiej, katecheza dorosłych skoncentrowana była głównie na rodzinie¹. W średniowieczu podtrzymywano katechezę dorosłych, ale jednocześnie zaczęto wprowadzać katechezę dzieci². Od czasów odrodzenia, szczególnie od momentu powstawania zorganizowanych szkół, katecheza stopniowo obejmowała ich teren i zamykała się w ich ramach. Dobrą opinią cieszyła się wówczas i dawała zadowalające wyniki katecheza dziecięca i młodzieżowa³. Współcześnie postuluje się odnowioną katechezę dzieci i młodzieży, a jednocześnie coraz większą wagę przypisuje się katechezie dorosłych⁴.

Dane historyczne świadczą o tym, że katechezy dzieci, młodzieży i dorosłych wzajemnie się uzupełniały i wspomagały. Istniała wprowadzicie odrębna katecheza dzieci i młodzieży, ale ponieważ realizowana była przez starszych systemem odgórnego wpływu, zatem była raczej katechezą dorosłych wśród dzieci i młodzieży. W katechezie tej przekazywano młodemu pokoleniu postawy, treści i formy wypracowane, popierane i uzasadniane przez starszych. Jeżeli natomiast w jakiejś mierze realizowano katechezę wśród dorosłych, to jej podstawą była zazwyczaj struktura i metody katechezy dziecięco-młodzieżowej. Usiłowano przekazywać treść ewangelii i nauki Kościoła różnym grupom społecznym w jednolity sposób⁵. Stąd też katecheza taka wykazywała z jednej strony infantylizm, a z drugiej andragogizm katechetyczny. W naszych czasach problemy katechizacji przedstawiają się bardzo różnie w poszczególnych krajach i domagają się rozmaitych i stosownych do potrzeb rozwiązań. I tak głównym problemem Azji jest dziś sprawa jedności religii, wyznań i kościołów skłóconych ze sobą a tym samym niezdolnych do akcji ewangelizacyjnej⁶. Afryka, podkreślająca dobitnie odmiennność własnej kultury od innych kultur, a zwłaszcza od kultury europejskiej, występuje przeciwko europejskiemu „imperializmowi” wiary, a jednocześnie domaga się, by wiara jej mieszkańców wzrastała na bazie własnych obyczajów i własnych form kulturowych⁷. Dla Ameryki Południowej najbardziej palą-

¹ J. Daniélou. *La catechesi nei primi secoli*. Torino-Leumann 1969 s. 35.

² J. Colomb. *Le service de l'Évangile*. T. 1. Paris 1968 s. 34.

³ Tamże s. 42-48. *

⁴ Zob. B. Dreher. *Katechese — Gemeinde*. Wien 1970; W. Esser. *Zum Religionsunterricht morgen*. München 1971.

⁵ Por. J. Dreissen. *Grundlinien heutiger Katechese*. München 1967.

⁶ K. Wojtyła. *Ewangelizacja w świecie współczesnym*. „Tygodnik Powszechny” R. 28:1974 nr 51/52 s. 10.

Tamże s. 10.

cymi problemami katechetycznymi są obecnie problemy ekonomiczne i społeczne. Uważa się tam, że dotychczasowa ewangelizacja dawała minimalne wyniki dlatego, że nie uwzględniała postępu ekonomicznego i zagadnień sprawiedliwości społecznej leżących u jej podstaw. Trudno bowiem głosić dobrego Boga, radosną nowinę i królestwo łaski człowiekowi głodnemu i żyjącemu w niewoli społecznej⁸.

Również i Europa boryka się z zagadnieniami wymagającymi rewizji i niezwłocznego rozwiązania. Katecheza włoska, wywierająca aktualnie minimalny wpływ na całokształt życia chrześcijańskiego, chciałaby opuścić szkołę i znaleźć swoje miejsce w parafii, gdzie koncentruje się liturgia, ośrodek życia Bożego⁹. Niemcy Zachodnie dyskutują nad katechezą neutralną, względnie religioznawczą i konfesyjną¹⁰. We Francji jawią się pewne perspektywy przed katechezą rodzinną i katechezą małych wspólnot które stawałyby się ewangelicznym zaczynem Kościoła we współczesnym świecie¹¹. Wszystkie te problemy, wiążące się w jakiejś mierze z katechizacją dzieci i młodzieży, z natury swojej są problemami katechezy dorosłych.

Jedną z cech świata współczesnego jest pluralizm ekonomiczny, społeczny, kulturalny, ideologiczny i religijny. Istnieją w nim i działają różne systemy ekonomiczne, grupy społeczne, układy kulturowe, zasady ideologiczne i wierzenia religijne. Pluralizm ten, oceniany dawniej negatywnie, uważa się dziś za zjawisko normalne i sprzyjające rozwojowi współczesnego życia¹². Niezależnie od problemów specyficznych, nurtujących poszczególne środowiska i grupy, istnieją pewne problemy wspólne. Do nich należą przede wszystkim: pokój, sprawiedliwość, wolność, współpraca, postęp. Katechezie, która ustawicznie tworzy się w czasie i środowisku i pełni funkcję Kościoła ewangelizującego świat, nie mogą być obce problemy współczesnego świata. Jednakże rozwiązywać może je przede wszystkim katecheza dorosłych.

Problem katechezy dorosłych w ujęciu tradycyjnym sprowadzał się zasadniczo do podmiotu rozumianego wąsko i jednostronnie. Chodziło bowiem o zaangażowanie dorosłych w realizację katechezy dzieci i młodzieży. Obecnie problematyka katechezy dorosłych poszerzyła swój za-

⁸ R. Vidales. *Leistungen und Aufgaben der lateinamerikanischen Theologie*. „Concilium” 1974 z. 6/7 s. 444-449.

⁹ E. Alberich. *Riflessione teologico-pastorale sulla situazione religiosa italiana*. „Catechesi” 1974/75 nr 3 s. 52-62.

¹⁰ W. Sturm. *Religionsunterricht gestern, heute, morgen*. Stuttgart 1971 s. 175 nn.

¹¹ M. Coget. *Catéchèse en communauté chrétienne*. „Lumen Vitae” 27:1972 nr 3 s. 445-457.

¹² E. Alberich. *Orientamenti attuali della catechesi*. Torino-Leumann 1971 36-41.

kres i domaga się pogłębienia. Oczywiście celem katechezy dziecięcej i młodzieńczej, a także katechezy starszych jest wiara, ale każda z nich posiada odrębne specyficzne zadania. W katechezie dziecięcej chodzi o zaszczepienie i rozwój wiary¹³, katecheza młodzieńcza stawia sobie za cel uformowanie zdecydowanej postawy chrześcijańskiej¹⁴, zaś katecheza dorosłych ma doprowadzić do ukształtowania wiary wspólnotowej¹⁵. Wymienione katechezy ściśle wiążą się ze sobą. Już katechezę dziecięcą należy pojmować, jako wprowadzenie do wiary osobowej i wspólnotowej.

Wiara osobowa młodzieży tworzy się na podłożu wiary dziecięcej aktywności i zaufania, a dojrzewa we wspólnocie wierzących. Wspólnotowa wiara dorosłych, którzy jej dają świadectwo w życiu społecznym i zawodowym, wzrasta w procesie dojrzewania wiary dzieci i młodzieży. Ze względu na to, że współczesne życie społeczne w małym tylko zakresie rozwija się w Kościele, a zasadniczo kształtuje się poza nim, w środowisku świeckim, nieraz całkowicie zlaicyzowanym, katecheza dorosłych, którzy żyjąc i pracując w świecie zaszczepiliby w nim wartości ewangeliczne, staje się nieodzowna. Interpretacja podmiotu katechezy w oparciu o naukę o ludzie Bożym nie pozwala na wąskie ujęcie problemu w sensie oficjalnego wpływu katechety, duchowego czy świeckiego, czy w sensie oddziaływania grupy, na czele której stałby katecheta. Jeżeli podmiotem katechezy jest cały lud Boży, to — jak naucza Sobór — jej realizacją zajmuje się cała wspólnota chrześcijańska: duchowni i świeccy, starsi i młodszy. Podkreślając wspólnotowe zaangażowanie starszych w Kościele, rodzinie, zakładzie pracy, dotykamy podmiotu katechezy dorosłych, niezbędnie potrzebnej, jeżeli ci dorośli mają stać się zacznym ewangelicznym we współczesnym zlaicyzowanym świecie i poczuwać się do odpowiedzialności za losy Kościoła i ludzkości. Katecheza ograniczona do wieku dziecięcego i młodzieńczego nie jest w stanie rozwinąć wiary dojrzałej, mogącej sprostać wymaganiom współczesnego życia. Może to uczynić katecheza młodych kontynuowana w wieku dojrzałym i ustawicznie pogłębianą przez doksztalcanie religijne. Treść nauki katolickiej zamknięta w jakiś określony system, przekazywana w katechezie szkolnej dzieciom i młodzieży, nie może być przyjęta w katechezie dorosłych. Dla dorosłych zasadniczymi problemami są idee światopoglądowe, egzystencjalne, zagadnienia ogólnoludzkie, wartości humanistyczne i transcendentne, związki pomiędzy wiarą i życiem oraz ewangeliczny postęp i przemiana świata. Posługiwanie się szkolnymi metodami nauczania mogłoby szybko odstręczyć dorosłych od katechizacji. Formą właściwą

¹³ G. Weber. *Religionsunterricht als Verkündigung*. [Bmw.] 1964 s. 50.

¹⁴ J. P. Bagot. *Ecco l'uomo*. Torino-Leumann 1972 s. 7-11.

¹⁵ V. Gambino. *Adulti nella fede*. „Catechesi” 1974 nr 4 s. 20-32.

w pogłębianiu religijności dorosłych jest forma poszukiwania trafnych rozwiązań i postawa w określonych sytuacjach. Wspólne rozpatrywanie głównych problemów chrześcijańskich we współczesnym świecie, wspólna wymiana myśli, wspólne praktyki i wspólna modlitwa są skutecznymi narzędziami w realizacji katechezy dorosłych.

Rozważania nad katechezą dorosłych w kontekście katechezy ogólnej prowadzą do wniosku, że posiada ona dość długą historię, że partycypuje w katechezie dziecięcej i młodzieżowej, a zarazem ma swoje osobne, specyficzne problemy. Pojmowanie jednak katechezy dorosłych jako jednego tylko typu katechezy byłoby jej zawężeniem. Na katechezę dorosłych trzeba patrzeć bardziej od wewnątrz, bardziej od strony podstawowych założeń i związków ideowych, niż od strony technik działania. Te ostatnie zostały obszerniej przedstawione w literaturze niż sama jej koncepcja doktrynalna. Zajmując się tym właśnie aspektem doktrynalnym trzeba z kolei poszukać modelu katechezy dorosłych.

II. MODEL KATECHEZY DOROSŁYCH W KATECHIZMIE HOLENDERSKIM

Podjęmowana na Soborze Watykańskim II autorefleksja Kościoła powszechnego w świecie współczesnym szła w parze z podejmowaniem prób określenia samoświadomości eklezjalnej w poszczególnych środowiskach krajowych. Jednym z wyników tych prób stał się katechizm holenderski wydany w r. 1966, opracowany przy współudziale duchownych i świeckich, teoretyków i praktyków, na podstawie zebranych materiałów ankietowych, dyskusji przeprowadzonych w różnych kręgach i wymiany myśli naukowej¹⁶. Katechizm ten, przeznaczony dla dorosłych, odbiegający w swoich założeniach, w strukturze i treści, od katechizmu tradycyjnego, prezentuje nowy model katechezy dorosłych. Nie jest on podręcznikiem wiedzy religijnej. Podręcznik zwykle związany z pewną grupą nosi na sobie znamię konieczności, katechizm jest raczej lekturą adresowaną do wszystkich, docierającą nie na zasadzie przymusu, ale dobrowolności i osobistej potrzeby. Wiedza w nim zawarta nie ma być przyswojona na zasadzie jeszcze jednej dyscypliny naukowej, ale ma być przemyślana. Pytania katechizmu są pytaniami otwartymi, i dlatego odpowiedź na nie mieści się w sformułowaniach jednozdaniowych, ale wymaga rzetelnej osobistej refleksji, osobistych poszukiwań, poważnych dialogów.

Katechizm tradycyjny stawiał szczegółowe pytania i podawał gotowe

¹⁶ *Il nuovo catechismo olandese*. Torino-Leumann 1969.

odpowiedzi, recepty i rozwiązania. Przypisując autorstwo Kościołowi, który jest nieomylny i posiada autorytet Boży, skłaniał do podporządkowania się jemu. Katechizm holenderski kładzie nacisk na poszukiwanie rozwiązań, sposobów dochodzenia do prawdy i na wspólne jej odkrywanie. Broni się natomiast przed wypowiedziami, które ostatecznie i nieodwołalnie rozstrzygają problem. Dążąc do wydobycia szerokiego spojrzenia, do obiektywnego sądu i krytycznej oceny, ustawia niejednokrotnie zagadnienie przeciwstawnie. W ten sposób angażuje człowieka bardziej i pozwala mu osobiście ustosunkować się do poruszanych problemów.

Punktem wyjścia w podejmowaniu i rozwiązywaniu problemów jest egzystencja ludzka. Katechizm podejmuje nadzieje i niepokoje współczesności, sprawy postępu i zacofania współczesnego świata, optymizm i pesymizm ludzkości, radości i smutki wierzących, ich doskonałość i ich słabości. W katechizmie chodzi nie tyle o przekazywanie pewnego systemu prawd, ile o rozwiązywanie problemów egzystencjalnych w duchu Ewangelii, o oświecenie wiarą sytuacji, w których człowiek żyje i ukazywanie mu perspektyw wiecznych. A więc katechizm dąży do ukształtowania mentalności chrześcijańskiej i do wyrobienia chrześcijańskiej postawy.

Katechizm holenderski nie porusza tych zagadnień, z którymi każdy może sobie poradzić. Nie angażuje się też emocjonalnie w życie chrześcijańskie. Niejednokrotnie pomija pewne trudności jako znane z doświadczenia, nauczania w ogóle, czy katechizacji. Głównym problemem, jaki stawia do rozwiązania jest stosunek do całej rzeczywistości i nawiązanie z nią kontaktu. Ostatecznym celem jest pobudzenie do refleksji, zadumy i do zajęcia postawy wobec całej rzeczywistości. I dlatego, mimo stawianych mu zarzutów świeckości, można w nim podkreślić charakter duchowy.

Katechizmy tradycyjne odtwarzały i przekazywały prawdy wiary; katechizm holenderski podejmuje ważne zadanie interpretacji prawd wiary, zgodnie z przyjętymi określeniami, w ich kontekście historycznym i środowiskowym oraz w odniesieniu do współczesności. Uwzględnia nie tylko współczesnego człowieka, jego potrzeby, mentalność i postawę, ale razem z człowiekiem podejmuje trud rozumienia wiary, jej kształtowania i wpływu na życie. Wychodzi z założenia, że jeśli wiara ma kształtować życie, to trzeba ją interpretować we współczesnym kontekście życiowym.

Stawianie katechizmowi zarzutu, jakoby odwracał się od tradycji, jest bezpodstawne, gdyż jego powiązanie z tradycją jest bardzo ścisłe. Nie można jednak zgodzić się na pojmowanie tradycji jako mechanicznego tłumaczenia formuł dokonywanego w różnych okresach historycznych. W tradycji trzeba podkreślić zasadniczą linię rozwojową wiary w Koś-

ciele w odniesieniu do różnych okresów. W takim ujęciu, ponad szczegółami dotyczącymi określonych trudności, ujawni się całościowe rozumienie rzeczy.

Nauka stwierdza, że poszczególne epoki przez swoje doświadczenie i badanie coraz dokładniej odsłaniają i pełniej wyrażają obraz rzeczywistości. Według katechizmu żadna epoka nie jest w stanie odkryć i uchwycić całej prawdy, natomiast odsłania ją w pewnym zakresie i pod jakimś szczególnym względem. Taki stosunek do prawdy skłania do ustawicznego poszukiwania nowych rozwiązań i określeń. Przyłgnięcie do prawdy przy zaniechaniu ustawicznego badania jej treści prowadziłoby katechezę do zniekształcenia. Stałe zaś poszukiwanie i określanie się sprawia, że poznana prawda staje się zasadniczą wartością dla człowieka.

Katechizm holenderski nie traktuje ziemi jako elementu podporządkowanego nadprzyrodzoności, jako krainy, z którą należy utrzymywać tylko luźny związek i jako miejsca przejściowego. Ziemia i niebo, natura i nadnatura — według omawianego katechizmu — wiążą się ze sobą organicznie. Dlatego też ziemię należy traktować jako właściwe środowisko człowieka, w którym z woli Bożej on się rozwija, by stać się świadomą i odpowiedzialną osobą we wspólnocie świętych. Zaangażowany i ukierunkowany rozwój człowieka w świecie jest korzystny dla człowieka i dla świata.

Postęp i technika zostały w katechizmie ukazane nie tylko jako narzędzia służące do osiągnięcia dobrobytu ziemskiego, do podniesienia poziomu ekonomicznego, rozwoju świadomości ludzkiej i zbliżenia ludzi do siebie, ale również jako czynniki zbawienia. Osiągnięcia techniczne i naukowe przedstawiono jako wyraz zadania podanego człowiekowi przez Boga. Współpraca z Bogiem, stanowiąca istotę świętości, wyraża się nie tylko w modlitwie i zaangażowaniu liturgicznym, ale również we wszelkim zaangażowaniu, które odnawia ziemię i prowadzi do dobra ludzkości.

Z założeń katechizmu wynika również, że katecheza nie tylko uznaje postęp i technikę, ale również posługuje się ich zdobyczami w kształtowaniu postawy wiary.

Treść katechizmów tradycyjnych była ustawiana przedmiotowo. Omawiano w nich wiarę, przykazania i sakramenty jako odrębne dziedziny. W katechizmie holenderskim natomiast rysuje się wyraźnie wewnętrzny związek całościowy w układzie trójwymiarowym. Uwidacznia się to najwyraźniej na przykładzie nauki o dogmatach i moralności. Nie omawia się tam osobno prawd dogmatycznych i moralnych, ale ustawicznie rozwiązuje się problemy egzystencjalne, oświetlając je nauką Kościoła, mającą oparcie w Piśmie św., rozwijającą się w tradycji i realizowaną w codziennym życiu chrześcijańskim. Dogmat i moralność idą ustawicznie w parze, gdyż

dogmat konkretyzuje się dzięki moralności, a moralność w dogmacie znajduje motywację.

Krótką analizą katechizmu holenderskiego wykazuje, że katecheza dorosłych wychodzi od egzystencjalnych problemów ludzkich, ustosunkowuje się do całej rzeczywistości, kształtuje sens życia przez ewangeliczne zaangażowanie się w życie świata i Kościoła oraz wychowuje do odpowiedzialności za jej przyszłość. Można więc powiedzieć, że katechizm zaprezentował nową katechezę. Jej nowość, a zwłaszcza aktualność, ukazuje się jeszcze wyraźniej gdy w oparciu o dotychczasowe rozważania podejmie się bardziej wnikliwą refleksję nad zawartością treściową katechizmu.

III. GŁÓWNE PROBLEMY TEOLOGICZNE KATECHEZY DOROSŁYCH W UJĘCIU A. EXELERA

Katecheza dorosłych jest obecnie problemem aktualnym i często podejmowanym w literaturze katechetycznej. W zasadzie jednak uwaga koncentruje się głównie na potrzebach i formach realizacji. Nieco odmiennie do tej sprawy podchodzą przedstawiciele katechetyki niemieckiej, którzy próbują zastanawiać się nad jej istotą. W ramach tych poszukiwań Exeler zajmuje się zasadniczymi problemami teologicznymi katechezy dorosłych¹⁷.

U podstaw katechezy dorosłych — jego zdaniem — leży wypracowanie nowej teologii zorientowanej ku rzeczywistościom ziemskim. W dotychczasowym rozwoju teologii zaangażowani byli duchowni i świeccy.

W zasadzie przez długie wieki uważano, że tę dyscyplinę naukową mogą rozwijać tylko duchowni odpowiednio przygotowani do takiej pracy. W ostatnim jednak okresie, ponieważ koncepcja Kościoła uległa pewnemu poszerzeniu, do rozwoju teologii przyczyniają się również świeccy. W stosunku do okresu poprzedniego jest to zjawisko sprzeczające katechezie dorosłych. Trudność polega na tym, że również i współcześnie teologia pozostaje klerykalna, a myśl świeckich bywa w nią tylko włączona albo też rozwijają się dwa nurty, niekoniecznie ściśle ze sobą powiązane, a mianowicie teologiczny nurt klerykalny i nurt świecki. Idealem natomiast byłaby teologia kościelna zaangażowana w życie wiary i pracy zawodowej¹⁸.

Katecheza dorosłych interesuje się przede wszystkim współczesnymi

¹⁷ E. Exeler, D. Emeis. *Reflektierter Glaube — Perspektiven, Methoden und Modelle der theologischen Erwachsenenbildung*. Freiburg 1970.

¹⁸ Tamże s. 107.

problemami ogólnoludzkimi i wybranymi zagadnieniami środowiskowymi. W problemy te i w ich rozwiązanie włącza wiarę. W ten sposób wiara staje się zasadniczą wartością człowieka. W katechezie chodzi nie tyle o interesujące tematy i atrakcyjny sposób jej przekazywania, a przez to angażowanie szerokich kręgów ludzi, ile raczej o wyzwianie samoświadomości i odpowiedzialności chrześcijańskiej za kształt współczesnego świata. Postawa defensywna wobec świata i jego problemów, jest postawą niewskazaną, natomiast pożądana jest postawa zaangażowana w świecie. Niejednokrotnie zdarza się, że katecheza ogranicza się do rozwijania wiary w środowisku chrześcijańskim, gdy tymczasem o wiele ważniejszym jej zadaniem jest wejście w środowisko świeckie, zapoznanie się z sytuacją i wspólne rozwiązanie nurtujących tam problemów zarówno teoretycznych jak i praktycznych¹⁹.

Wciąż jeszcze w przepowiadaniu katechetycznym zwraca się szczególną uwagę na fakty. Oczywiście fakty są ważne i nie można ich pominąć, ale o wiele ważniejsze są idee, które kryją się poza faktami i które trzeba wspólnie wydobywać. Aktualna pozostaje nadal zasada pogładowości w katechezie, ale nie można jej sprowadzić do obrazowości. Bardziej niż obraz przemawia do współczesnego człowieka doświadczenie i dlatego wskazane jest ściśle powiązanie z nim katechezy. Określona treść może przekonywać w większym lub mniejszym stopniu, ale wyrwana z kontekstu traci swą siłę, połączona zaś z doświadczeniem wzmacnia się wewnętrznie. Uwzględniająca te fakty katecheza dorosłych daje silne podstawy wiary, odwołuje się do przekonywającej motywacji i otwiera szerokie perspektywy pełni chrześcijańskiego życia²⁰.

W kształtowaniu otwartej mentalności chrześcijańskiej i postawy zaangażowanej w świecie katecheza dorosłych porusza pewne tematy centralne, ściśle ze sobą powiązane. Punktem wyjścia jest plan zbawienia, w którym najistotniejszymi zdarzeniami są: stworzenie i grzech pierworodny, narodzenie i śmierć Chrystusa, Jego zmartwychwstanie i ponowne przyjście. Stary Testament jest nie tylko zapowiedzią Nowego, ale przede wszystkim wprowadzeniem do niego; Nowy natomiast nie tylko uzupełnieniem Starego, ale jego centrum. Chrystus dokonuje nowego stworzenia w świecie i przybliża królestwo eschatologiczne. Istotne zmiany dokonujące się w świecie mają swoje źródło w zmartwychwstaniu, a kontynuują się w przepowiadającym słowie Bożym, sprawowanej liturgii i we wszelkim współdziałaniu z Bogiem. Paruzja jest całkowitym wypełnieniem misterium paschalnego²¹.

Szkolną katechezę tradycyjną uważano za indywidualistyczną dlate-

¹⁹ Tamże s. 117.

²⁰ Tamże s. 121.

²¹ Tamże s. 123.

go, że zajmowała się ona w zasadzie poszczególnymi katechumenami, wyrabiała w nich potrzebne cnoty i posługiwała się zakrojonymi treściami. Katecheza dorosłych natomiast winna być wspólnotowa w tym sensie, że ma być skierowana do wspólnoty, ma się na niej wspierać jako na właściwym podmiocie i ma podejmować problemy nurtujące wspólnotę. Uważa się, że katechizacja jest nie tylko przekazem treści, ale przede wszystkim wymianą wartości humanistycznych i religijnych, czyli wymianą doświadczeń wynikających z ustosunkowania się do świata, do człowieka i do Boga. Podjęcie problemów egzystencjalnych, ich ukazanie i ukierunkowanie, wyzwolenie świadomości i odpowiedzialności za drugiego człowieka uważa się za jej szczególne zadanie. Dlatego, zamiast postulować zamknięte życie religijne i pobożność osobistą, angażuje się w sprawy pokoju i szczęśliwości społecznej²².

Wiara będzie bardziej akceptowana wtedy, gdy zdoła otworzyć człowiekowi perspektywy i przyczynić się do postępu. W takim ustawieniu stanie się nie tylko problemem przeszłości, którym była w katechezie tradycyjnej, lecz również przyszłości. Dzięki niej człowiek będzie odkrywał głębokie rzeczywistości i stopniowo będzie wchodził w eschatologiczną przyszłość. Przed tak pojętą wiarą, jako swym celem, staje katecheza dorosłych, uznająca za swe podstawowe zadanie rozwijanie procesu myślenia teologicznego. Myśl teologiczna bowiem może wyzwolić człowieka z dotychczasowego immobilizmu i przyczynić się do ciągłego, aktywnego, skutecznego, postępowania, a zarazem chrześcijańskiego działania. W kształtowaniu teologicznego myślenia chodzi przede wszystkim o wiązanie przeszłości z terażniejszością. W katechezie historycznej przeszłość i terażniejszość były ujmowane rozdzielnie, interpretowane same w sobie, zaś katecheza dorosłych zmierza do wyjaśnienia przeszłości, terażniejszością, a terażniejszości przeszłością. Takie powiązanie zgodne jest duchem Biblii i nauczaniem Kościoła, czego najwyraźniejszym dowodem jest historia zbawienia. Katecheza przeszłości w terażniejszości i terażniejszości w przeszłości wywodzi się z Pisma św. i Tradycji, otwartych na współczesność i podejmowanych współczesną interpretacją, a zarazem od współczesności, którą analizuje w kontekście Pisma św. i Tradycji. Współcześnie kładzie się nacisk na poznanie empiryczne, które odsłania i wprowadza w kontakt z pewnym wymiarem rzeczywistości. Człowiek dzisiejszy pragnie dotykać rzeczywistości, chce ją policzyć i zmierzyć. Poznanie to ma charakter zjawiskowy, jest odbiciem w świadomości lub w wyobrażeniach pewnych form rzeczy. Pomimo wielu cech pozytywnych takiego poznania, trzeba w nim dostrzec i mankamenty zwłaszcza bezsilność w uchwyceniu istoty rzeczy,

²² Tamże s. 124.

a więc tego, na czym każdemu człowiekowi najbardziej zależy. Ze względu na empiryczne ustosunkowanie się współczesnego człowieka do rzeczywistości katecheza dorosłych rozwijając wiarę dotyka również pewnych faktów, zdarzeń i zjawisk, z tym jednak przeświadczeniem, że wiara ma charakter personalny, a nie tylko wrażeniowy, intelektualny czy emocjonalny. We wierze chodzi o zetknięcie się i wejście w rzeczywistość, która ma wymiary przekraczające granicę wagi i rachunku. Jeżeli więc wiara jest odniesieniem się osoby ludzkiej do Osoby Boskiej, to rozwój jej opiera się bardziej na zaufaniu i miłości niż na dociekaniu i dyskutowaniu²³.

O pełnej dojrzałości człowieka świadczą przede wszystkim samodzielność, solidarność, twórczość, współodpowiedzialność. Katecheza dorosłych, kształtując dojrzałą postawę wiary, opiera ją na pełnym rozwoju osobowości.

Człowiek zaś w pełni dojrzały i wierzący z własnego wyboru dąży do dobra, razem z innymi podejmuje i realizuje plany przekształcenia świata, ustawicznie stara się o podniesienie poziomu materialnego i duchowego życia ludzkiego, broni tego co słuszne, dobre i święte²⁴.

Rozważania teologiczne Exelera nad katechezą dorosłych pozwoliły odsłonić jego głęboką treść wewnętrzną. Tak pojmowana katecheza włącza wiarę i całokształt rzeczywistości i sprawia, że wiara wyrasta z życia i służy życiu. Ponieważ jest ona jednolitym ciągłym problemem przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, dlatego ustawicznie wiązanie tych wymiarów przyczynia się skutecznie do realizacji katechezy.

IV. POSTULATY KOŚCIOŁA W STOSUNKU DO KATECHEZY DOROSŁYCH

Katecheza dorosłych stała się współcześnie nie tylko problemem naukowym katechetyki, ale również palącym zagadnieniem duszpasterskim Kościoła. Kościół często zabiera głos na ten temat, przy czym mniej wypowiada się w samej kwestii pojęcia katechezy dorosłych, a więcej natomiast w sprawie jej praktycznego zastosowania. Pozostawia więc szerokie pole w tej dziedzinie naukowcom, którzy mogą przeprowadzać szczegółowe analizy, a sam ujmuje zagadnienie syntetycznie, gdyż jest ono wystarczające dla praktyki.

Potrzeba katechezy dorosłych została omówiona w *Konstytucji Duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* i *Dyrektorium Kateche-*

²³ Tamże s. 127.

²⁴ Tamże s. 129.

tycznym. W dokumentach tych czytamy, że Kościół współcześnie rozwija swoją działalność w środowisku zlaicyzowanym, w którym wzrosły wymagania intelektualne i kulturalne²⁵. Wierni stają na co dzień wobec problemów światopoglądowych domagających się zajęcia stanowiska. W rodzinie, w zakładzie pracy i w spotkaniach towarzyskich daje się zauważyć wzrastające zaangażowanie świeckich w sprawy Kościoła. Wiara przestaje być problemem teoretycznym, a staje się personalnym i wspólnotowym²⁶. Te wszystkie zjawiska współczesnego życia domagają się katechezy, która byłaby zdolna wykształcić i uformować współczesnego człowieka do ewangelicznego życia w świecie.

Odpowiedzialnością za katechezę dorosłych dokumenty obarczają cały Kościół jako Lud Boży. Konkretniej rzecz biorąc rozwój jej zależy zasadniczo od katolików świeckich, od ich świadomości i zaangażowania w dzieło ewangelizacji. Na biskupach spoczywa obowiązek zaplanowania i umiejscowienia katechezy dorosłych w całokształcie duszpasterstwa. Rodzina ma stać się źródłem i wzorem tej pracy, duszpasterze powinni zająć się jej organizacją, a elitarne grupy świeckich winny ją realizować stosownie do wymogów środowiska²⁷.

Formy i metody katechezy dorosłych nie zostały omówione ani w dokumentach soborowych ani w *Dyrektorium*. Ponieważ są one jednak niezbędnym narzędziem w tej pracy, dlatego należy je odczytać z kontekstu nauki Kościoła i z doświadczenia duszpasterskiego. Zwłaszcza to ostatnie jest bogate i dlatego można z niego wiele czerpać. W wielu środowiskach podjęto już trudy realizacji katechezy dorosłych i wypracowano formy i metody, z których z powodzeniem można korzystać.

Ponieważ zostały one już omówione w wielu publikacjach, dlatego rezygnujemy z ich szczegółowego analizowania, a ograniczamy się tylko do ich zasygnalizowania²⁸.

Wśród zasadniczych form katechizacji dorosłych wymienia się wykłady światopoglądowe, kazania katechizmowe, rekolekcje, misje, spotkania przedmażeńskie, duszpasterstwo rodzin, kursy tematyczne, pogadanki okolicznościowe, apostołstwo indywidualne i w małych grupach, kształcenie przez radio, telewizję, film i teatr oraz spotkania domowe. Wypracowane przez wieki formy katechezy dorosłych wzbogacane ustawicznie nowym doświadczeniem, nie zaspokajają jednak wszystkich po-

²⁵ KDK 40.

²⁶ DCG 15.

²⁷ K. W a r z y n e k. *Katechizacja dorosłych*. „Katecheta” R. 15:1971 nr 6 s. 241-250.

²⁸ Zob. F. Pöggeler *Methoden der Erwachsenenbildung*. Freiburg 1966; W o j t o w i c z. *Formacja dorosłych*. „Homo Dei” 1974 nr 3.

trzeb jakie przynosi życie. Wobec tego, korzystając z istniejących już form, należy wciąż poszukiwać nowych, bardziej aktualnych i efektywnych sposobów działania.

Do często stosowanych w katechizacji dorosłych metod należą: studium własne, recenzje ciekawszych publikacji, zaplanowane dyskusje na określone tematy, dzielenie się z innymi własnymi przeżyciami religijnymi, wymiana myśli z przedstawicielami innych wyznań, homilie wspólnotowe i wspólne przeżywanie uroczystości religijnych i okolicznościowych. Nie wypracowano jeszcze do tej pory tak w dydaktyce jak i w katechetyce metod niezawodnych. Dlatego proponuje się korzystanie z całego ich wachlarza i wybór tych, które są najbardziej wskazane w określonej sytuacji. Należy jednak pamiętać, że nie metoda jest rzeczą istotną ale człowiek, któremu ma ona pomóc żyć w pełni po chrześcijańsku.

Z krótkiego przeglądu zagadnień wynika, że dokumenty kościelne dość skąpo wypowiadają się na temat katechezy dorosłych, choć w pełni doceniają jej wartość i potrzebę we współczesnym życiu. Oczywiście przy dokładniejszym opracowaniu teoretycznym praktyka mogłaby stać się doskonalsza i bardziej skuteczna. W sytuacji konkretnej pozostają do spełnienia dwa równorzędne zadania: coraz głębsze zaznajamianie się z postulatami katechezy dorosłych i stopniowe udoskonalanie jej metod.

*

Katecheza dorosłych, posiadająca swoje tradycje w historii Kościoła, stała się obecnie nakazem chwili. Podejmują współcześnie tę katechezę różne środowiska. Poszukując jej właściwego modelu warto sięgnąć przede wszystkim do katechizmu holenderskiego, który wychodząc z pozycji egzystencjalnej próbuje interpretować doktrynę chrześcijańską w języku i pojęciach przystosowanych do mentalności współczesnego człowieka. Katechizm holenderski docenia również zdobycze postępu i techniki a jednocześnie wiąże dogmaty z moralnością. Pojęcie katechezy dorosłych pogłębiła katecheza niemiecka, której wybitny przedstawiciel, Exeler, skoncentrował się na pewnych zasadniczych problemach. Jego zdaniem w katechezie dorosłych chodzi o takie problemy i o takie ich rozwiązanie, jakie wiązałyby wiarę z życiem, o umiejscowienie poszczególnych tematów we właściwym kontekście, a zwłaszcza o ujmowanie ich pod kątem całości. Exeler kładzie przy tym nacisk na rozwój procesu teologicznego myślenia, na kształtowanie wiary jako personalnej odpowiedzi Bogu oraz na pełne odpowiedzialności zaangażowanie w świat i życie. W takiej katechezie Kościół dostrzega czynnik odnowy współczesnego życia religijnego i dlatego zaleca duszpasterstwu jej realizację.

LES IDEES DOMINANTES DE LA CATECHESE DES ADULTES

Résumé

La catéchèse des adultes, qui a ses traditions dans l'histoire de l'Eglise, devint de nos jours l'impératif de l'heure. Elle est actuellement réalisée dans divers milieux. Dans les recherches du modèle qui conviendrait le mieux, il est intéressant de se pencher sur le catéchisme hollandais; celui-ci, à partir des positions existentielles, tente l'interprétation de la doctrine chrétienne dans des catégories et dans un langage adaptés à la mentalité de l'homme contemporain. L'idée de la catéchèse pour adultes a été approfondie par la catéchèse allemande dont l'éminent représentant, Exeler, a étudié les problèmes. Selon ce dernier, la catéchèse des adultes doit examiner — et résoudre — les problèmes relatifs à la vie de la foi, situer ces problèmes dans le contexte qui leur est propre et de les envisager en tant qu'en ensemble cohérent. Exeler insiste également sur le développement du processus de penser théologique, sur la compréhension de la foi en tant que réponse à Dieu, sur l'engagement conscient et responsable dans les choses du monde et de la vie. Une telle catéchèse contient, de l'avis de l'Eglise, un facteur important du renouveau de la vie religieuse de notre époque; c'est la raison pour laquelle sa réalisation est vivement recommandée sur le plan pastoral.